

KDO SE (NE)BOJÍ MEZINÁRODNÍCH DANÍ?

Prosinec 2010

Hlavní cíle

Otázka mezinárodních daní jako odpovědi na problémy globalizace se objevuje na programu neziskových organizací již od 90. let. V poslední době ve světě zesiluje volání po daních, které by se týkaly všech finančních transakcí (tzv. Financial Transaction Tax, FTT) nebo měnových transakcí (Currency Transaction Tax, CTT). Globální daně mohou přinést finanční prostředky, které momentálně velmi chybějí v boji s chudobou a klimatickými změnami, a tím alespoň částečně vyvážit přínosy a náklady mezi těmi, kdo z globalizace získávají, a těmi, kteří spíše ztrácejí. Pokud by globální daně byly přijaty v podobě navrhované jejich zastánci, přinesly by nezanedbatelné množství prostředků pro boj s globálními problémy a snížily by nerovnost mezi globálním Severem a Jihem. Další potenciální výhodou daní je, že jejich zavedení by mohlo snížit nestabilitu finančních trhů, a omezilo tak vznik nových krizí, které nejhůře dopadají na ty nejchudší a nejzranitelnější.

Globální zodpovědnost

Myšlenka zavést mezinárodní daně vychází z jednoduchého poznatku: na jednu stranu některé státy, firmy či jedinci profitují z možnosti podnikat v globalizovaném světě, což jim umožňuje vytvářet obrovské bohatství. Avšak na druhou stranu mechanismy, které by je přiměly přispívat na kompenzaci některých negativních dopadů globalizace (nárůst chudoby a nerovností v jistých regionech, zhoršování životního

prostředí, klimatické změny, sociální dopady, ekonomická nestabilita apod.), jsou velmi slabé nebo dosud vůbec neexistují. Přitom právě nárůst sociálních a ekonomických problémů by mohl vést k problémům, jež by v důsledku ohrozily fungování globální ekonomiky. Současný model ekonomické globalizace spíše napomáhá privatizaci zisků a socializaci nákladů, přičemž větší část nákladů paradoxně „platí“ chudší obyvatelé planety. V ekonomii se tomuto konceptu říká problémem kolektivního jednání, kdy samostatní aktéři nemají důvod podílet se na činnosti, jež by všem dohromady přinesla užitek.

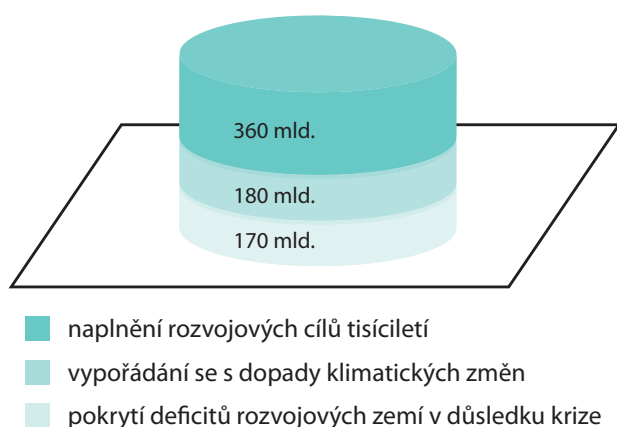
V prostředí rozvojové spolupráce se tomuto problému říká dilema globální solidarity. Je v zájmu všech, aby planeta nebyla pohlcena výbušnými a nezvladatelnými sociálními a ekologickými problémy, jež by ve výsledku ohrozily životní úroveň každého z nás. Ani skalní odpůrci zdanění by tedy neměli být hluší k argumentům zaznívajícím v kontextu rozvojové spolupráce, boje s klimatickými změnami a dalšími globálními problémy. Globální daně mohou být prostředkem, jak zvýšit politickou odpovědnost a sociální spravedlnost a tím nepřímo přispět k zachování ekonomických výhod globalizace.

Veřejné zdroje nestačí

Oblast rozvojové spolupráce se v současnosti potýká s obrovským nedostatkem prostředků. Ačkoliv se vyspělé státy už dávno zavázaly přispívat na ni 0,7 procenta svého hrubého národního důchodu (HND), tyto sliby většinou

nebyly naplněny a současná finanční a hospodářská krize si-tuaci ještě zhoršila. V ohrožení je například splnění osmi Rozvojových cílů tisíciletí (Millennium Development Goals, MDG), k nimž se přihlásilo všech 192 členských států OSN a mezi nimiž najdeme například snahy o snížení počtu lidí žijících v extrémní chudobě na polovinu, dosažení všeobecného základního vzdělání, zlepšení mateřské péče, snížení dětské úmrtnosti a zastavení šíření AIDS, malárie a dalších nemocí. Na splnění těchto cílů se v současnosti nedostává finančních prostředků. Například kanadská organizace Halifax Initiative či sdružení Leading Group odhadují, že mezi lety 2012 až 2014 bude k jejich dosažení chybět 180 miliard dolarů ročně¹.

Kolik je ročně potřeba na... (v mld. USD)

Další obří náklady, které zatěžují především obyvatele nejchudších zemí, jsou spojeny se změnami klimatu. Odhaduje se, že mezi lety 2012 až 2017 bude chybět na snižování dopadů klimatických změn 150 až 170 miliard dolarů.² V tomto ohledu je důležité si uvědomit, že bez těchto financí, které by umožnily rozvojovým zemím alespoň částečně se připravit na dopady klimatických změn, mohou být rychle smazány dosavadní úspěchy rozvojové spolupráce a situace těch nejchudších a nejslabších se rychle zhorší.

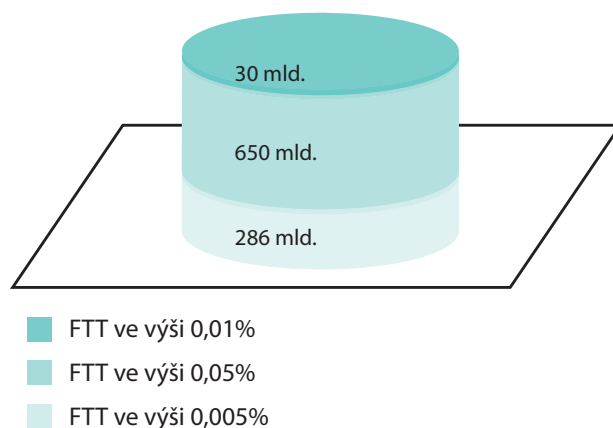
Kdo by (ne)zaplatil pět centů?

Navrhované řešení s nejširším záběrem představuje daň z finančních transakcí (v angl. Financial Transaction Tax, FTT), jež by uvalila malý poplatek na jakoukoli transakci na finančních trzích (jednalo by se o všechny druhy transakcí na burzách i o transakce s měnami). Nejčastěji se mluví o výši 0,01 % až 0,1 % s tím, že i při takto zanedbatelné úrovni by příjmy dosahovaly stovek miliard dolarů ročně³. Při dani ve výši 0,05 %,

vztahující se na všechny transakce, by výnosy dosahovaly 650 miliard dolarů. Při 0,01 % by se jednalo o 286 miliard, což by stále stačilo na pokrytí potřeb rozvojové spolupráce.⁴ V některých zemích už dokonce podobné daně existují – například Británie uvaluje 0,5% „kolkovné“ na všechny nákupy cenných papírů britských společností. Význam FTT by tedy spočíval v tom, že by se principy již existujících a fungujících daní rozšířily na veškeré světové finanční transakce – anebo alespoň na jejich část.

Kromě přímého získání prostředků nezbytných pro zvládnání globálních problémů se v souvislosti s FTT diskutuje i o jejím potenciálu přispět k regulaci finančních trhů. Jednou z příčin současné finanční krize byl i růst krátkodobých spekulací, při nichž finanční společnosti používají počítačové algoritmy, pomocí kterých nakupují a prodávají v průběhu tisícín nebo i miliontín vteřiny akcie v řádu desítek i stovek milionů amerických dolarů. Podle některých odhadů⁵ tyto spekulace tvoří více než polovinu všech obchodů na americké burze, vedou k vytváření různých bublin, které finančním trhům permanentně brání dostat se do stavu, kdy by reflektovaly stav reálné ekonomiky, a odvádějí kapitál a pozornost investorů od investic, jež by přispěly k rozvoji reálné ekonomiky. Většina komentátorů se shodne na tom, že pokud by se FTT vybírala při každé transakci, vedlo by její zavedení k razantnímu poklesu tohoto druhu nejvíce spekulativních investic.

Kolik by ročně mohla přinést (v mld. USD)

Zavedení FTT má rovněž symbolický význam. Zatímco z prodeje naprosté většiny zboží či služeb je nutné zaplatit daň (známá daň z přidané hodnoty, DPH), v případě finančních transakcí nic takového neplatí. Je tak poněkud paradoxní, když finanční sektor, který z globalizace ekonomiky nejvíce profituje, nepřispívá k zajištění globálních

1 Halifax Initiative. The Financial Transaction Tax – An idea whose time has come. Duben, 2010. Online <http://www.halifaxinitiative.org/content/policy-brief-fft-idea-whose-time-has-come-april-2010>

2 ibid

3 Leading Group on Innovative Financing for Development. Globalizing Solidarity: The Case for Financial Levies. Paříž, červen 2010. Online http://www.leadinggroup.org/IMG/pdf_Financement_innovants_web_def.pdf

4 Schulmeister S., Schratzenstaller M., and O. Picek. A General Financial Transaction Tax: A Short Cut of the Pros, the Cons and a Proposal, Österreichisches Institut für Wirtschaftsforschung (WIFO), září 2009.

5 Halifax Initiative. The Financial Transaction Tax – An idea whose time has come. Duben, 2010. Online <http://www.halifaxinitiative.org/content/policy-brief-fft-idea-whose-time-has-come-april-2010>

veřejných statků (např. ekonomické stability), ale naopak pro ně představuje hrozbu (viz finanční krize, jejíž následky musely platit státy ze svých rozpočtů, což má za následek škrty ve sféře veřejných politik). Přijetí FTT by do jisté míry pomohlo tuto disproporci napravit.

Méně razantní formou mezinárodní daně je daň z měnových transakcí (v angl. Currency Transaction Tax, CTT). V tomto případě by se speciální daň týkala jen obchodů s měnami. Výnosy z této daně by tak byly podstatně nižší. Realistické odhady uvádějí pro daň ve výši 0,005 % příjmy mezi 25 až 35 miliardami dolarů ročně⁶. Na rozdíl od FTT, která by se ve své nejšířší formě týkala všech finančních trhů, by se daň z měnových převodů dotkla jen těch částí ekonomiky, jež souvisí s mezinárodním obchodem a jsou tedy přímo závislé na globalizaci a jejích výhodách. To neznamená, že by CTT měla negativní dopad na mezinárodní obchod – vzhledem k její malé výši je to prakticky vyloučeno.

Fond globální solidarity?

Problémem zavedení jakékoliv myšlenky mezinárodních daní v praxi je však nutnost vytvoření mechanismů pro spravedlivé vybírání a přerozdělování prostředků. Výhodnost vybírání mezinárodní daně samotnými státy spočívá v nízkých transakčních nákladech, protože státní instituce by kromě výběru národních daní byly zodpovědné i za výběr těch mezinárodních. Díky využití existující infrastruktury států by nebylo třeba vytvářet nové globální instituce s mnoha úředníky a složitou strukturou. Určitou nevýhodou je, že by většina prostředků směřovala do zemí, kde se soustředí finanční transakce (v Evropě by to například byla zejména Velká Británie). Avšak větším nebezpečím při výběru samotnými státy je tzv. problém domácích příjmů, kdy existuje riziko, že by politici dříve či později podlehli pokušení využít příjmů z mezinárodních daní k financování domácích projektů, nikoliv ve prospěch rozvoje chudších zemí či boje proti klimatickým změnám.

V úvahu připadá i správa finančních prostředků některou z existujících mezinárodních institucí jako například Mezinárodním měnovým fondem (MMF), Světovou bankou (SB) nebo OSN. Takové řešení však vyvolává nebezpečí politických sporů. Většina států „globálního Jihu“ nemá v MMF a SB dostatečné zastoupení, a proto se obává, že by o těchto prostředcích rozhodovaly opět vyspělé státy. Výhodou OSN je větší demokratičnost, která je však častou překážkou pro aktivní a včasné rozhodnutí.

Jednou z možností, jak spravovat prostředky vybrané zdaněním finančních a/nebo měnových transakcí, je vytvoření nějaké formy globálního fondu. Organizace Leading Group například navrhuje vytvoření fondu globální

solidarity.⁷ Státy nebo organizace, jež mezinárodní daně vybírají, by prostředky zasílaly přímo na jeho účet a peníze by šly na podporu předem určených cílů. Fond by samozřejmě musel mít jasně definovanou misi, řídit by se principy otevřenosti a zodpovědnosti a byl by globálně koordinován zástupci soukromého sektoru i občanské společnosti, popřípadě představiteli národních vlád. Zároveň by tento fond dohlížel na to, aby bohaté země nepoužily příjmy z mezinárodních daní jako argument pro snížení prostředků věnovaných na rozvojovou spolupráci. Ačkoliv se jedná o ambiciózní projekt, u kterého existuje riziko vleklých debat o využití a správě alokovaných financí, nejde o nerealizovatelnou ideu. V současnosti již funguje několik iniciativ, jež se řídí podobnou filozofií. Skupina zemí vedených Francií například zavedla poplatek z letenek, jehož výše se odvíjí od destinace letu a třídy. Výnosy jsou pak poukázány organizaci UNITAID a použity na nákup léků pro boj s pandemickými chorobami sužujícími obyvatele nejhudších zemí.

Kritické hlasy

Nejtvrdší kritika FFT/CTT dosud zazněla od představitelů Mezinárodního měnového fondu (MMF) a Evropské komise. Obě instituce se obávají, že místo zlepšení situace na trzích by FFT/CTT situaci dále zhoršila, neboť by „zdražila“ kapitál, který je pro fungování globální ekonomiky klíčový. Řada studií však tyto argumenty vyvrací s tím, že by se situace stala nevýhodnou především pro spekulativní investory, jejichž aktivity chtějí obě instituce tak jako tak regulovat.

Dalším jablkem sváru je množství prostředků, jež by daň údajně (ne)přinesla – zde studie používají pro laika skoro nesrozumitelné technické argumenty, protože však žádný podobně ambiciózní projekt zatím neexistuje, zůstávají diskuse povětšinou na úrovni teorie.

Na základě publikovaných odhadů se přesto dá usoudit, že mezinárodní daně by přinesly nezanedbatelné množství finančních prostředků bez toho, aby způsobily apokalyptické zhroucení světové ekonomiky. Nepřesvědčivě působí i argument o možném vyhýbání se mezinárodním daním. Jednak toto riziko existuje i u národních daní, přesto je žádná z vlád neruší, jednak existují příklady (např. poplatek z letenek), které ukazují, že v případě správně nastavených pravidel se dá únikům předejít a omezit je na minimum. Zda budou mezinárodní daně fungovat a sloužit svému účelu záleží na politické vůli mezinárodní komunity.

Návrhy představovaných mezinárodních daní mají i své alternativy. MMF jako lék na problémy finančního sektoru nabízí daň z finančních aktivit, jež by vybíral každý stát zvlášť, ale která by neměla být určena na rozvojové účely. Ani podpora mezinárodních daní přitom automaticky nemusí znamenat

6 Leading Group on Innovative Financing for Development. Globalizing Solidarity: The Case for Financial Levies. Paříž, červen 2010. Online http://www.leadinggroup.org/IMG/pdf_Financement_innovants_web_def.pdf

7 Leading Group on Innovative Financing for Development. Globalizing Solidarity: The Case for Financial Levies. Paříž, červen 2010. Online http://www.leadinggroup.org/IMG/pdf_Financement_innovants_web_def.pdf

podporu rozvojových cílů. Například nedávná analýza Evropského parlamentu se postavila za velmi malou FTT, jako důvod pro podporu ale uvedla snahu o zlepšení činnosti finančních trhů. Zpráva se naopak staví velmi skepticky k snaze použít FTT jako prostředek na získání kapitálu pro rozvojovou spolupráci a jako hlavní protiargument uvádí již zmíněné problémy s koncentrací výdělků do určitých zemí a s následným přerozdělováním.

Čekání na lídra

Třebaže by její odvody kvůli omezené velikosti finančního sektoru nebyly nijak zásadní, Česká republika může sehrát aktivní diplomatickou roli při zavádění mezinárodních daní, a to hlavně v rámci Evropské unie. I když existují různé strategie pro přijetí mezinárodních daní (od malé skupiny zemí, ke které se ostatní přidají až po širokou globální dohodu), šance na přijetí FTT nebo jen CTT se jednoznačně zvýší, pokud by členské státy v této otázce dosáhly shody. Zároveň je důležité mít na paměti, že případné přijetí mezinárodních daní automaticky neznamená více prostředků na boj s extrémní chudobou, klimatickými změnami a dalšími globálními problémy. Zda by byly případné daňové výnosy k těmto cílům využity, by už záleželo na pečlivém dojednání jednotlivých smluv a mechanismů. Otázky výběru, správy a využití peněz pocházejících z mezinárodních daní jsou stejně důležité jako jejich výše a rozsah.

Hlavní použité zdroje:

Dalvas, Zsolt a Weizsacker, Jakob von. *Financial Transaction Tax: Small is Beautiful*. European Parliament - Directorate-General for Internal Policies, leden 2010.

Online <http://www.bruegel.org/publications/show/publication/financial-transaction-tax-small-is-beautiful.html>

Halifax Initiative. *The Financial Transaction Tax – An idea whose time has come*. Duben, 2010. Online <http://www.halifaxinitiative.org/content/policy-brief-fft-idea-whose-time-has-come-april-2010>

Leading Group on Innovative Financing for Development. *Globalizing Solidarity: The Case for Financial Levies*. Paříž, červen 2010. Online http://www.leadinggroup.org/IMG/pdf_Finance-ment_innovants_web_def.pdf

Wahl, Peter. *European Commission against Financial Transaction Tax*. *World Economy, Ecology and Development (WEED)*, srpen 2010. Online <http://www.awid.org/eng/Issues-and-Analysis/Library/Fact-sheet-European-Commission-against-Financial-Transaction-Tax>

Užitečné odkazy:

<http://www.eurodad.org>

http://ccfd-terresolidaire.org/ewb_pages/i/info_2378.php

<http://www.leadinggroup.org/>

<http://regulatefinancefordevelopment.org/>

<http://rethinkingfinance.org/>

http://www.taxjustice.net/cms/front_content.php?idcatart=2

Autor:

Jan Straka

Edice českého vydání:

Ondřej Kopečný, Glopolis

Grafický design:

www.creativeheroes.cz

Tato publikace vznikla v rámci společného evropského projektu šesti neziskových organizací (BWP, CRBM, CCFD, EURODAD, WEED a Glopolis), který je zaměřen na zvyšování povědomí o potřebných změnách globálního finančního systému, které by přispěly ke stabilnějšímu, férovějšímu, ekologicky a sociálně odpovědnějšímu rozvoji nejen „globálního Jihu“.

) (glopolis

Glopolis je nestranickou, nevládní organizací, která se zabývá analýzou ekonomické globalizace, obchodu, rozvoje, zemědělství a klimatických změn. Více informací na www.glopolis.org.

ČESKÁ REPUBLIKA
POMÁHÁ

Publikace vyšla s podporou Ministerstva zahraničních věcí ČR a Evropské unie. Obsah publikace nemusí vyjadřovat stanoviska sponzorů a nezakládá odpovědnost z jejich strany.